

15. asrın hekim, fakih ve filozoflarından. Asıl adı Muhammed Abdurrahman bin Muhammed Yafes bin Muhammed Hamid bin Muhammed Osman el-Mahiri'dir. Tebriz'in yaklaşık yirmibeş kilometre güneydoğusundaki Nisfirevanî'de 1389'da doğmuştur. Babası Tebriz kadılarından Ali Osman Rahmetengî'nin katiplerindedi. Ailesi yaklaşık altıyüz yıl önce Basra'dan göçmüş, meşhur Şatafan kabilesine mensuptu.

İlk öğrenimini babasından hafızlık ve Arapça üzerine almıştır. Beş yaşında hafız olduğu, altı yaşında ezberindeki bin hadisi senetleriyle bildiği rivayet edilirse de, tam olarak bunu doğrulayacak bir bilgi elde mevcut değildir. Yedi yaşında devrin ulemasından fakih Reşat Tebrizî'den ders almaya başladı. 12 yaşına geldiğinde, kasabasının camiine vaiz oldu. 13'ünde kendisini devrinin en büyük tabiblerinden biri yapacak, Harranlı Ebu Said Meşkî'nin öğrencisi oldu. Hocası ölünceye kadar onun yanında bulundu ve 23 yaşında Urfa'ya yerleşti ve 88 yaşında gittiği Hacc için ayrılması dışında Urfa'dan hiç ayrılmadı.

En iyi bilinen eseri, devrindeki felsefî akımları tahlil ettiği *El-Esas fî Usûl-il Hikem* isimli kitabıdır. Kısaca *El-Esas* diye bilinen bu kitabında, İbn Rüşd ve Aristo'nun düşüncelerinden etkilenecek, bilhassa Aristo'nun mantık üzerine yazdıklarını tahlile girişir. Mantığın hayattaki ve hakikatı anlama konusundaki yeri konusu, devrinin tüm filozoflarını olduğu gibi onu da meşgul etmiştir.

İkinci en büyük eseri, *El-Kâfi* adıyla bilinen divanıdır. Farsça ve Arapça şiirlerinden oluşan bu kitabında beşyüz beyitlik meşhur *Kûfe Kadısı* şiiri de bulunur. Bu şiiri kendisine *ayyaş* diyen Urfa kadısı hakkında yazdığı söylenir, rivayete göre ibadet için girdiği Halilurrahman Camii'nde, gece herkes çekildikten sonra çıkınından şarap çıkarır ve kafayı çekerdi. Bir gece içtiği şarabın etkisiyle nara salmış ve *yanmışım ben nâra* diye kendini balıklı göle atmıştır. Camiin kör bekçisi tarafından kurtarılan İbn Yafes'in içtiğini gören olmadığı için cezalandırılmamış ancak dedikodu almış yürümüştür. Urfa kadısının da bu dedikodulardan etkilenecek, kendisini Tabib-ül Kânî unvanıyla bulunduğu vazifesinden azlettiği, onun da görevine tekrar iade edilinceye kadar divanını yazdığı söylenir. Görevine iadesi, Urfa Beyi Süleyman'ın oğlu Harun'un kimselerce devası bulunamayan derdine ilaç yapmasıyla mümkün olmuştur.

Ömrünün sonuna doğru geçirdiği bir kazadan sonra topal kaldığı söylenir. Bu duruma üzülen karısını boşamış, yerine üç genç kadınla aynı gün evlenmiştir. Rivayete göre, o zamana kadar neden ikinci bir kadınla evlenmediğini soranlara, ikincisinin dırdırına nasıl tahammül edeyim diyordu. Bu evlilikten sonra, evlilikte kadın sayısındaki artışın, dırdırı azalttığına dair bir risale yazmış ve en iyi evliliğin kadınların birbirini idare edip, erkeği kendi haline bıraktıkları evlilik olduğunu iddia etmiştir. O zamanlar, henüz günümüzdeki gibi psikoloji ilmi gelişmemiş olduğundan bu düşüncesinin derinlerine incek kimse yoktur, ancak çağdaş psikologlardan Ali Cevher'in yazdıkları üzerinde sonradan yaptığı araştırma, o döneminde ağır bir depresyon geçirdiğini, eş sayısını üçe çıkarmanın getirdiği borcun sonunda kendisinde ruhi tahribata yol açtığını gösterir.

En bilinen öğrencileri arasında Koyunoğlu Kâmil Bey'in amcazadesi Mervan Semirşah'ın kayınbi-

raderi de olan Meşrek’li Musa Lütfi Handevî ile devrinin büyük Zamanî üstadlarından Şeyh Hüseyin Maverî’nin damadı olacak Abdurrahman Zillî vardır. Urfa’daki Zamanî dergahıyla münasebetlerinin iyi olduğu söylenir. Buna rağmen El-Kafi’deki bir şiirinde:

Eyledi hâk zamanıyla hâkî müsâvî,
Olmadı meşk-i nârında âbı mülâkî.

diyerek, kendileriyle pek uyuşmadığını ifade etmiştir.

İbn Yafes, Hacca gidip geldikten kısa süre sonra ani şekilde ölmüş ve Şeyh Hamdullah Türbesi’nin haziresine defnedilmiştir.